

התוועדות

כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יום שמחת תורה, ה'תש"ל

חלק א – יוצא לאור לשמיני-עצרת ושמחת-תורה, ה'תשע"ו

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושש לבריאה

שנת הקהל (ופרצת)

שנת המאה וחמישים להסתלקות הילולא של אדמו"ר ה„צמח צדק“

מוקדש

לחיזוק ההתקשרות לנשיאנו

כ"ק אדמו"ר זי"ע

ולזכות

הילד שלמה שמואל ארי' שיחי

ליום הולדתו השלישי

ולרגל ה„אפשערעניש" שלו, י"ב תשרי, ה'תשע"ו

ולזכות אחיו ואחיותיו

מנחם מענדל, חנה העניא, אסתר ברכה,

מושקא, פריידא מרים ואלישבע

נדפס על ידי ולזכות הוריהם

הרה"ת ר' ירחמיאל וזוגתו מרת רבקה לאה

שיחיו לאריכות ימים ושנים טובות ובריאות

יעקבסאהן

הוספה

בי"ה, כ"ו תשרי, ה'תשכ"ז
ברוקלין, נ.י.

הרה"ג ווי"ח אי"א יושב על מדין עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר מיכאל שי פישער
ראב"ד בלונדון

שלום וברכה!

שמחתי לקבל פ"ש מכת"ר ופעולותיו על ידי הווי"ח אי"א עוסק בצ"צ רב פעלים וכו' מו"ה נתן שי וואַגעל, כולל ג"כ שיעור הנלמד בביתו של מר וואַגעל. ובדאי לדכותי דכת"ר אין ענין של נתינת תודה בזה, וכמאמר רז"ל שכר מצוה מצוה. אלא ארשה לעצמי להביע קורת רוחי להודיע ע"ד עוד שיעור בתורה, שבדאי נלמד בחיות וכולי, שאז בטוח שנקלט ומביא את השומעים לידי מעשה קיום המצוות בהידור, וגם המלמד וגם מארגן השיעור זוכים ומזכים את הרבים שזכות הרבים תלוי בהם.

ודבר בעתו מה טוב, בבואינו משמחת תורה, סיום וחיות זמן שמחתנו, בודאי ידוע לכת"ר פירושו של אדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע, שהשמחה דשמחת תורה שמחה כפולה היא של ישמח ישראל בעושו וישמח הוי' במעשיו, וכפי שנדבר כאן בארוכה בהתועדות דשמחת תורה, שתיכף אחר חתן תורה נקרא חתן בראשית, זאת אומרת שכשמסיימים ענין בתורה מחדשים כל העולם כולו מחדש, את השמים ואת הארץ, שהעולם נעשה אחר (ווערט איבערגעאָנדערשט) ועד לעצם טבע שלו, וכידוע הפס"ד המיוסד על הכתוב לא-ל גומר עלי (ירוש', כתובות).

כבוד ובברכה לבשורות טובות בתוכן בקשת הברכה פ"נ.

מוה"ר מיכאל שי פישער, ראב"ד בלונדון: ראה אודותיו — "התקשרות" גליון מה ע' 14. וכמאמר רז"ל שכר מצוה מצוה: אבות פ"ד מ"ב. נלמד .. ומביא .. לידי מעשה: ע"פ קידושין מ, ב. וש"נ. דבר בעתו מה טוב: משלי טו, כג. זמן שמחתנו .. פירושו של אדמו"ר הזקן .. שמחה כפולה: לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד ואילך. ישמח ישראל בעושו: תהלים קמט, ב. וישמח הוי' במעשיו: שם קד, לא. וכפי שנדבר כאן .. בהתועדות דשמחת תורה: ראה תו"מ התועדות חמ"ח (תשכ"ז ח"א) ע' 205 ואילך. את השמים ואת הארץ: בראשית א, א. הכתוב לא-ל גומר עלי: תהלים נז, ג. (ירוש', כתובות): פ"א ה"ב (וש"נ). הובא בש"ך (ושו"ע אדה"ז) יו"ד סקפ"ט סק"יג (סק"ג).

בס"ד.

פתח דבר

לקראת שמע"צ ושמח"ת הבעל"ט — הננו מוציאים לאור חלק מהתועדות יום שמחת תורה ה'תש"ל, הנחה בלתי מוגה (תדפיס מתורת מנחם — התועדות כרך נח).

*

בתור הוספה — מכתב (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

ערב חג הסוכות, ה'תשע"ו,

שנת הקהל (ופרצת)

שנת המאה וחמישים להסתלקות הילולא של אדמו"ר ה"צמח צדק" ברוקלין, נ.י.

©

Published and Copyright 2015 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5776 • 2015

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

ללא כסף, שזהו גרוע יותר ממי שלא הי' לו כסף מעולם, דכיון שכבר טעם את הטעם של כסף, אזי הצער מאיבוד הכסף הוא כמה פעמים ככה. וכיון שכן, הרי מובן שאין שום תועלת בכך שירוויח יותר כסף מהמסחר בשבת — אם אינו בטוח שהכסף ינוצל רק עבור ענינים טובים.

יג. ומזה מובן, שאמיתית הענין ד"שערי ברכה" תלוי בכך שישנו הענין ד"שערי אורה" — ע"י לימוד התורה באופן ש"נקראת של שמו", שאז יודע כיצד להתנהג גם בצאתו לעסוק בעניני העולם (לאחרי התפלה ולימוד השיעורים בתורה ונתינת הצדקה), באופן שגם עניני העולם נעשים מוארים אצלו — שמקיים על ידם את הציווי "בכל דרכיך דעהו"⁸⁶, ואז נמשכת ברכת ה' למטה מעשרה טפחים, באופן שמנוצלת רק עבור ענינים טובים. וכפי שהבטיחה התורה שכאשר "בחוקתי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה", אזי "ונתתי גשמיכם בעתם"⁸⁷ — "ונתתי" דייקא, ע"י הקב"ה בעצמו, ובאופן ש"כל הנותן"⁸⁸ בעין יפה הוא נותן"⁸⁹ — וכל הברכות האמורות בפרשה, עד "ואולך אתכם קוממיות"⁹⁰, ככל הפירושים שנאמרו בפשטני המקרא ובמדרשי חז"ל.

ובזה נכללת גם ברכתו של יעקב, ובאופן ד"אף שמיו יערפו טל"⁹¹, "אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב, ויתן"⁹² לך האלקים מטל השמים וגו'"⁹³, הן כפשוטו והן ככל הפירושים שבדרשות חז"ל⁹⁴, ובאופן ש"יתן ויחזור ויתן"⁹⁵.

וכאשר ישנם הענינים דאורה וברכה, אזי ניתוסף הענין העולה על כולנה — "שערי הצלחה", שכל הענינים נעשים בהצלחה רבה ומופלגה למעלה מן המשוער, כמ"ש ביצחק"⁹⁶ "וימצא גו' מאה שערים ויברכהו ה'", "שאמדוה .. ועשתה על אחת שאמדוה מאה".

ובאופן כזה נכנסים מתוך ריקוד לעבודה ד"יעקב הלך לדרכו"⁴⁷ על כל השנה כולה, שנעשית שנת אורה שנת ברכה ושנת הצלחה, ושנת שמחה מופלגה עד לאופן של ריקוד, ועד שיוצאים בריקוד לקראת משיח צדקנו, בעגלא דידן.

* * *

בס"ד. שיחת יום שמחת תורה, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

א. בשיחת שמח"ת תש"ה (לפני עשרים וחמש שנה) שבה דובר אודות ברכת שהחיינו (כמדובר אתמול¹) — אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר להמסובים²:

הנני יודע שיש ביניכם כאלו שלועגים עלי: איך יתכן שכאן באמריקא יכירו ברחוב ("אין סטריט") שהולך יהודי, בן תורה. ואפילו אלו שאינם לועגים בגלוי, הנה בלבם לועגים ותמהים על זה. אבל אני מקוה להקב"ה שבמשך זמן קצר יכירו ברחוב שהולך בן תורה, ואז הם יצחקו מתוך שמחה.

ב. ויש לדייק בלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר שאמר "אין סטריט" (בלשון המדינה), ולא בלשון הרגיל (באידיש) "אין גאָס", או "בחוק", "ברחוב" (בלשון הקודש):

כוונתו להדגיש שמדובר אפילו על מי שאינו יודע איך נקרא "סטריט" בלשון הקודש, או באידיש, "מאמע לשון" (כפי שדיברו הסבא והסבתא, וגם אביו ואמו — אם הם עדיין זוכרים...).

הוא יודע אמנם תיבת "רחוב" או "חוק" מתנ"ך, אלא שאצלו הרי זה שייך לכ"ד ספרי קודש, אבל הוא לא מקשר זאת עם ה"סטריט" שבמנהטן או בברוקלין.

ואעפ"כ, גם אצלו יהי' ניכר בה"סטריט" שהולך יהודי, בן תורה. וטעם הדבר — כיון ש"אמריקא אינה שונה"³, ומובן טעם הדבר, שהרי הקב"ה, "אלקים חיים", אינו קשור עם הגבלת הזמן והמקום (שקשורים זב"ז⁴), וכיון ש"אלקים חיים" נתן "תורת חיים" לבנ"י שנקראים "חיים"⁵, כמ"ש "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים גו'", הרי מובן שגם מצד התורה ומצד בנ"י אין שינוי של זמן ומקום, כך, שציווי התורה לבנ"י הם בכל זמן ובכל מקום, ולא שייך לומר שאמריקה היא שונה.

ג. ואכן התקיימו דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר — כפי שרואים

(1) שיחת ליל שמח"ת בתחלתה (לעיל ע' ... ואילך). וש"נ.
(2) שיחת שמח"ת בסעודת היום ס"ג (סה"ש תש"ה ס"ע 58 ואילך).
(3) ראה סה"ש תש"ו ע' 53. וש"נ.
(4) ראה תניא שעהיחודה"א פ"ז (פב, א). לקו"ת פירשנו (ברכה) צח, א. ובכ"מ.
(5) ראה אבות דר"ג ספ"ד.
(6) ואתחנן ד, ד.

(86) משלי ג, ו.
(87) ר"פ בחוקתי ובתו"כ ופרש"י.
(88) ופועל גם אצל המקבל — "פנים בפנים" — שמקבל זאת בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות, גם אם מטבעו הוא בעל מרה"שחורה שרואה להיפך כו'.
(89) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.
(90) שם, יג.
(91) ברכה לג, כח.
(92) תולדות כז, כח.
(93) פרש"י עה"פ.
(94) ראה ב"ר פס"ו, ג.
(95) ב"ר שם. הובא בפרש"י תולדות שם.
(96) תולדות כו, יב ובפרש"י.

שיהודים הולכים ברחוב, "אין סטריט", בכיסוי ראש, והעיקר — עם הציצית בחוץ, שזהו ענין שלא הי' אפילו פעם, מעבר לים, שאף שהיו יראי-שמים אמיתיים, הנה כיון שהיו דרים בין העכו"ם, לא היו הולכים עם הציצית בחוץ, ואילו עכשיו, גם ילד הולך עם הציצית בחוץ, ועושה זאת מתוך פשיטות, והנהגה זו הולכת ומתפשטת⁷ (ולכן לא שייך בזה החשש ד"מחזי כיוהרא", כיון שנעשה מנהג פשוט אצל כולם⁸).

ולהעיר, שהנהגה זו קשורה עם א' מנימוסי ארה"ב — ענין הפירסום⁹, כפי שנקרא כאן: "פובליסיטי".

ובהקדמה — ששיחה הנ"ל נאמרה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר בהיותו כבר בארה"ב, לאחר השניו במקום, שעל ידו נעשה גם שינוי בהנהגה, כלשון חז"ל¹⁰: "עלת לקרתא הלך בנימוסה", כפי שלמדים מהיהודי הראשון, אברהם אבינו, שכאשר המלאכים באו אליו נעשה אצלם שינוי ההנהגה כו'.

אלא שהפירוש "אזל בנימוסה" אינו כטעות העולם שמוותרים ח"ו על הוראות התורה בשביל להתנהג בנימוסי המקום, ובסגנון הנ"ל: "אמריקא איז אנדערש", אלא אדרבה — יש לנצל את נימוסי המדינה לקדושה, ועד שיהי' אצלו "הלך בנימוסה", היינו, שע"י השימוש בנימוסי המדינה בנוגע לקדושה יגיע להיות בבחי' מהלך — ע"ד המבואר¹¹ בפירוש לשון חז"ל¹² "האי עלמא דאזלינן מיני", שאע"פ שגם בחי' עמידה היא דרגא נעלית, כפי שמצינו שמלאכים נקראים "עומדים"¹³, וגם הנשמות למעלה (קודם ירידתם למטה) הם בבחי' עמידה, כמ"ש¹⁴ "חי ה' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו", הרי ענין ההליכה ("מהלכים") הוא נעלה יותר, ולזה באים דוקא ע"י ירידת הנשמה למטה, וכן ע"ז שמשתמשים בנימוסי המדינה לתועלת הקדושה — "אזל בנימוסה".

וכללות הענין בזה — שההליכה למקום חדש היא באופן ש"מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו¹⁵ יחפץ"¹⁶, היינו, שהקב"ה הולך אותה במקום זה, כדי למלא שם את רצונו של הקב"ה, אלא שענין זה תלוי בבחירתו כו'. ועד"ז בנוגע לעניננו — שמשתמשים עם נימוסי המדינה בענין

(7) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 95 ואילך. וש"נ.
 (8) ראה גם אנציק' תלמודית (כרך ה) ערך גאווה (ע' מ ואילך). וש"נ.
 (9) ראה גם תו"מ ח"ג ס"ע 246. וש"נ.
 (10) "ב"ר פמ"ח, יד. וש"נ.
 (11) ראה אוה"ת בראשית כז, ב. ועוד.
 (12) עירובין נד, א.
 (13) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א יד חשון), שם ח"ה ע' קג (נעתק ב"היום יום" י תמוז). ועוד.
 (14) מלכים א' יז, א. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 147 הערה 53. וש"נ.
 (15) להעיר מב' הפירושים ב"דרכו" — דרכו של האדם (גבר) או דרכו של הקב"ה (ראה גם תו"מ חכ"ו ריש ע' 131. וש"נ).
 (16) תהלים לז, כג. וראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תקסא (נעתק ב"היום יום" יד חשון), שם ח"ה ע' קג (נעתק ב"היום יום" י תמוז). ועוד.

לענין האור ("זאגן אַז ס'איז געוואָרן ליכטיג") — הרי זה שייך רק אצל מי שלומד תורה באופן שנעשה מציאות אחת עם התורה.

מובן וגם פשוט שאין הכוונה למעט ח"ו במעלת קיום המצוות, או בלימוד התורה סתם, שהרי בודאי גדלה ביותר מעלת קיום המצוות מתוך קבלת עול, וכן לימוד התורה סתם, שכן, אם רק ישנו הענין ד"ברכו בתורה תחילה"⁸², אזי "הקב"ה קורא ושונה כנגדו"⁸³; אבל בכדי שיהי' אצלו ענין האור בתכלית השלימות, הרי זה דוקא ע"ז שנעשה מציאות תורנית ("א' תורה'דיקע מציאות").

וזהו אמיתית הענין ד"שערי אורה" שנעשה ע"י התורה דוקא.

יב. ויובן יותר מהענין ד"שערי ברכה" שגם הם נמשכים ע"י התורה:

ובהקדם המשל מענין האור — שדוקא על ידו יכולים לנצל את הברכה בתכלית השלימות, כי, בשעה ששורר חושך, יכולים אמנם למשש ולהרגיש את הדבר ע"י חוש המישוש, ולידע אם הוא מרובע או עגול, קטן או גדול, ולהריחו ע"י חוש הריח וכו', אבל כל זמן שלא רואים אותו, אי אפשר לנצלו בשלימות; ורק כאשר הבית נעשה מואר, אזי יכולים לנצל את הדבר בשלימות. ואז נעשה ענין הברכה — שהרי לא די בכך שישנו עצם מציאות הדבר, אלא התכלית היא לנצלו באופן הכי טוב והכי נעלה, עבור ענינים טובים.

ולדוגמא:

כשאומרים ליהודי שהעדר שמירת שבת מהוה עיכוב ומניעה לפרנסה, יכול לטעון שהוא רואה את ההיפך: אם החנות שלו תהי' פתוחה גם בשבת, ישנו יום נוסף בשבוע שקונים סחורה, ועי"ז מרויח יותר כסף. אלא מאי, יש איסור בדבר — יש ביכלתו לעשות תשובה. ואף שהאומר "אחטא ואשוב אין מספיקין כו"⁸⁴, הרי רבינו הזקן אומר⁸⁵ ש"אם דחק ונתחזק .. מקבלין תשובתו", ו"ברייטיקייט" — לא חסר באמריקא! ...

ובכן, צריך לידע, שאפילו אלו שרודפים ("יאגן זיך") רח"ל אחרי הכסף, הרי העיקר הוא לא רק להשיג את הכסף [ואז — להפוך ל"קמצן", וכזה תתבטא ההנאה שלו...], אלא גם להבטיח את ההשתמשות בכסף באופן הרצוי, ולא באופן שיתבזבז עבור ענינים שאין בהם ממש, ועאכו"כ לא עבור ענינים לא טובים ח"ו — כפי שראינו במוחש שיש כאלו שהוצרכו להוציא כספים עבור ענינים לא טובים, ולאח"ז נשאר

(84) יומא פה, ב (במשנה).

(82) נדרים פא, א. וש"נ.

(83) תדב"ר רפי"ח. יל"ש איכה רמז (85) תניא אגה"ת פ"א (ק, ב). וראה שם תתלד. ח"א פכ"ה (לא, ב).

תרגום נקראת התורה "אורייתא", כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁷⁰ שפירושו "אור ייתא", דהיינו, הבאת והמשכת האור בעולם, שע"ז רואים את המציאות האמיתית של העולם, שכן, לולי זאת, רואים אמנם "עולם", אבל לא יודעים שהעולם נברא ע"י הקב"ה — "בראשית ברא אלקים גו"⁷¹.

ענין זה התחיל אמנם ע"י אברהם, עליו נאמר⁷² "מי העיר ממזרח גו'", "אל תקרי העיר אלא האיר"⁷³, שהאיר את העולם ע"ז שהכריז שהקב"ה הוא בעה"ב על העולם;

אבל אעפ"כ, גם אז לא ידעו עדיין מהי המשמעות האמיתית של בעלות הקב"ה על העולם — כי, אע"פ שבנוגע לאברהם אבינו נאמר ש"כליותיו כו' מלמדות אותו תורה"⁷⁴, וכפי שמביא הרמב"ם בספרו יד החזקה⁷⁵ (ספר של הלכות, שבזה מודגש יותר אמיתת הדבר) "שהשיג דרך האמת וכו'", הרי עדיין היתה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים"⁷⁷, כך, שלא היתה יכולה להיות התחברות והתקשרות עם הקב"ה באופן שנעשים מציאות אחת, ולכן לא היו יכולים לראות את הענין ד"ה אחד⁷⁶.

וזהו מה שנתחדש במ"ת ע"י התורה — כי, אע"פ שהעיקר הוא ענין הקבלת-עול לקיים התומ"צ, הרי צריך להיות גם ענין ההבנה וההשגה בתורה, ע"י הקדמת היגיעה כו',

— כולל גם שלימוד התורה הוא באופן של אור, לילך בדרך ישרה, ולא ב"מחשכים"⁷⁷, שזהו"ע הקושיות כו' שבתלמוד בבלי⁷⁸, שהם אמנם קושיות אמיתיות, אבל הם בכל זאת קושיות... —

ועד שנעשה מציאות אחת עם התורה, שלכן "נקראת התורה על שמו", כפי שהי' אצל משה, כמ"ש⁷⁹ "זכרו תורת משה עבדיו".

יא. ועפ"ז מובן גם שאע"פ שיש ב' אופני עבודה, העבודה דישכר והעבודה דזבולון (וכידוע שבפרטיות נחלקים בני"י לעשר דרגות⁸⁰, אבל בכללות ישנם ב' החלוקות דישכר וזבולון), מארי תורה ומארי עובדין טבי⁸¹ — יש חילוק ביניהם בנוגע לענין האור;

בנוגע לעצם המציאות, יש לשניהם מציאות אמיתית, אבל בנוגע

70) סה"ש תש"ד ריש ע' 116.
71) בראשית א, א.
72) ישע"י מא, ב.
73) ב"ר פי"ב, ג.
74) שם פס"א, א.
75) הל' ע"ז פ"א ה"ג.
76) ואתחנן ו, ד.
77) איכה ג, ו.
78) סנהדרין כד, א.
79) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א.
80) מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
81) ראה זח"ב פב, א. הובא בלקו"ת ר"פ נצבים.
82) ראה תניא אגה"ק ס"ה (קט, א). ובכ"מ.

הפירסום בנוגע למצות ציצית, ללכת עם הציצית בחוץ מבלי להתבייש ולהתפעל מהגוי שרואה אותו ברחוב, דכיון שישנו ציווי הקב"ה "וראתם אותו וזכרתם גו"¹⁷, הרי הוא מקיים זאת תמיד באופן של פירסום, וכדאיתא בספרים¹⁸ שלבישת הציצית היא "כחותם האדון בעבדיו".

ועפ"ז נמצא שהפתגם "אמריקא איז אַנדערש" יש בו קורטוב של אמת, אלא שהשינוי הוא בכך שמשתמשים בנימוסי המדינה, כמו ענין הפירסום וההרחבה ("ברייטקייט") לתועלת הקדושה, וכאמור, שע"ז נעשים בבחי' מהלך — "אזל בנימוסה".

ד. ועוד ענין בנימוסי המדינה שיש לנצל לקדושה:

ע"פ תורה צריכה להיות ההנהגה באופן ד"שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך"¹⁹. אבל הסדר מצד נימוסי המדינה — שהם שני עולמות נפרדים. ובכן, יש לנצל זאת לקדושה — שתהי' ההנהגה באופן ש"בת קמה באמה כלה בחמותה"²⁰ כדי לקרובם לקדושה, וכפי שרואים במוחש, שע"י הילדים ניתוסף אצל ההורים — "והשיב²¹ לב אבות על בנים גו"²².

* * *

ה. בהמשך להמדובר לעיל אודות ההנהגה באופן ד"עלית לקרתא אזל בנימוסה", שצריך לנצל מנהגי אמריקא לקדושה — ישנו ענין נוסף שצריך לנצל לקדושה:

יש נימוס בארה"ב, שבזמן מן הזמנים, בזמן שמחה, נותנים "מנה כפולה" ("דאָבל ריישען").

ובכן: כיון שבדרך כלל יש "גזירה"²³ בנוגע לשתיית משקה ליקח רק ד' כוסיות²⁴, הנה כדי שיהי' הענין ד"שמחה פורץ גדר"²⁵, יבטלו עתה ה"גדר" של ארבע, כך, שיכולים ליקח יותר מארבע, אבל עדיין יש צורך בענין של הגבלה, שהרי משיח עדיין לא בא... ולכן יקחו מנה כפולה — שמונה כוסיות²⁶.

שחוק, שיש כאלו שגזירה זו מפריעה להם, וביקשו ממנו כמ"פ לבטלה כו'.
25) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
26) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שאין הכוונה שישתו מיד כל השמונה כוסות (ואח"כ עוד הפעם שמונה, עד למספר ל"ב...), אלא יש צורך להחזיק חשבון כו', באופן שאמירת ה"לחיים" תומשך ותספיק עד לסיומה של ההתועדות באופן ש"תם ונשלם", גם מלשון שלימות.

17) שלח טו, לט.
18) ספורנו עה"פ.
19) האוינו לב, ז.
20) סוטה בסופה. וראה גם תו"מ חנ"ג ע' 251. וש"נ.
21) מלאכי בסופו.
22) חסר הסיום (המו"ז).
23) ראה תו"מ חל"ו ס"ע 351 ואילך.
24) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר (בכת-

וענין זה צריך להיות באופן ד"אני המתחיל", ע"ד שמצינו במדרש²⁷ בנוגע לביטול הגזירה במ"ת.

ויש להוסיף ולהעיר, שמספר שמונה שייך במיוחד לשמו של ה"יו"ט: "שמיני עצרת" (כולל גם שמח"ת שהוא יו"ט שני של שמע"צ), כפי שאומרים בנוסח התפלה וברכת המזון: "יום שמיני עצרת החג הזה", להיותו בהמשך לשבעת ימי הסוכות.

זאת ועוד:

בנוגע לשמחת בית השואבה שבחג הסוכות, שעז"נ²⁸ "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" (כמ"ש הרמב"ם²⁹) — איתא במשנה³⁰ "חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין .. באבוקות של אור", "בארבע אבוקות או בשמונה", והרי שמונה הוא הכפל של ארבע.

ועוד ענין בזה, ששמע"צ ושמח"ת קשורים גם עם (לוחות שניות שניתנו ב"יוהכ"פ³¹, שענינו עבודת התשובה, שע"ז נעשה העילוי ד"כפלים לתושי"י³²).

ו. ויש להוסיף בנוגע למקור הענין של כפל בתורה — שמצינו זאת בתושב"כ, בחומש, ודוקא בנוגע לענין בלתי-רצוי:

גנב — משלם כפל³³, משא"כ גזלן, שנאמר בו רק "והשיב את הגזילה גו"י³⁴, אבל לא כפל.

הטעם הפשוט לחיוב תשלומי כפל (מלבד הטעם ע"פ נגלה שזהו ענין של קנס) — כדי שלא יחזור ויגנוב פעם נוספת, שכן, אם רק יחייבו אותו להחזיר את הגניבה, הרי זה לא ימנע אותו לחזור ולגנוב, דממה-נפשך: אם יתפסו אותו ויצטרך להחזיר את הגניבה — לא הרויח מאומה, אבל גם לא הפסיד, ולכן כדאי לו לנסות, אולי לא יתפסו אותו ואז ירויח; ולכן מחייבים את הגנב לשלם כפל, שע"ז ימנע מלגנוב, כדי שלא להסתכן בהפסד של תשלומי כפל.

אבל, אי משום הא, היו צריכים לחייב גם גזלן בתשלומי כפל?

ועכצ"ל, שאם חיוב תשלומי כפל הי' יכול למנוע את הגזלן לחזור ולגזול, היו מחייבים אותו, אלא כיון שרואים שאין לו רגש של בושה,

27) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו. (31) ראה תו"מ סה"מ תשרי ע' רטו ואילך. וש"נ.

28) אמור כג, מ.

29) ה' לולב פ"ח הי"ב.

30) סוכה נא, סע"א ואילך ובפרש"י.

31) ויקרא ה, כג.

32) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

33) משפטים כב, ג"ו.

34) ויקרא ה, כג.

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חי"ט ע' 380 ואילך.

* * *

ט. בהמשך להמדובר לעיל שבשמח"ת "תרעין פתיחין", "שערי אורה שערי ברכה שערי הצלחה" — יש להוסיף, שלא זו בלבד שהשערים פתוחים וכל הרוצה יכול לבוא וליטול, אלא עוד זאת, שזהו באופן שהקב"ה אומר "אני מורה לכם כו' כאדם האומר לבנו בחר לך חלק היפה בנחלתי, ומעמידו על חלק היפה .. לומר את זה קח לך"⁶⁵, וכאמור, שלוקחים זאת ע"י התורה.

אמנם, אין כוונתי לומר שצריכים עתה להתיישב ללמוד תורה... (והוסיף בבת-שחוק): זה מה שחסר לי ("מער פעלט מיר ניט") שאדרוש להתיישב ללמוד! — רבותינו נשיאינו היו לכם "כתפיים רחבות" ("ברייטע פלייצעס"), ולכן היו יכולים לדרוש זאת, אבל בלא"כ, אין זה הענין של שמח"ת לשבת וללמוד!

— בשעה שהדפיסו את קונטרס החלצו, זירזו ביותר שיהי' מוכן קודם שמח"ת⁶⁶, ובפשטות הי' הטעם לזה, לפי שבשמח"ת באותה שנה מלאו יובל שנים⁶⁷ לאמירת המאמר. וכיון שענין זה התנהל על ידי, הנה כשנכנסתי לכ"ק מו"ח אדמו"ר ודברתי עמו אודות המאמר, אמרתי, שכיון שהמאמר יהי' מוכן לשמח"ת, אזי יוכלו ללמוד בו בשמח"ת. ואז הסתכל עלי כ"ק מו"ח אדמו"ר במבט של פליאה: וכי בשמח"ת ישבו ללמוד?! ... ולכן מצינו שגם מאמרי החסידות שנאמרו בשמח"ת היו בקיצור, כיון שענינו של שמח"ת אינו לימוד התורה⁶⁸.

י. ויש להוסיף ולבאר הענין ד"שערי אורה וכו'" — בפשטות:

ענין האור — אינו פועל מציאות חדשה, כי אם לאחרי שישנה מציאות מסויימת אלא שלא יודעים מהותה של מציאות זו, הנה כשמאיר אור, אזי רואים מהי המציאות, ומה צריך לעשות עמה כו'.

וכן הוא בנוגע לתורה — שנקראת "תורה אור"⁶⁹, ועד שאפילו בלשון

65) פרש"י ס"פ נצבים.
66) ראה גם שיחת ליל שמח"ת תשי"ז
67) תו"מ חי"ח ע' 86.
68) תרנ"ט — תש"ט.
69) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף: כאן, יש כאלו שנרדמים עוד קודם אמירת המאמר, ויש כאלו שמתאפקים מלהרדם עד המאמר, ואז נרדמים; יש מהם ששומעים רק את הפסוק, ויש מהדרים לשמוע גם את השאלות, ובוחנים אם הם שאלות טובות... ויש כאלו שמתאפקים עד לאחרי סיום המאמר, ואז נרדמים גם הם... כי אי אפשר בלאו הכי, ובהכרח שתהי' קצת שינה (וסיים, שבשמח"ת "שאדט ניט"... (ראה סה"ש תורת שלום ע' 53 ואילך. ע' 56. ע' 58. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ חי"א ע' קפח) ולכן אפשר להזכיר זאת).
(69) משלי ו, כג.

בורא⁵⁹, הנה בשמחת, שבניי "מעטרן לס"ת בכתר⁶⁰ דילי⁶¹, ה"ה ממשיכים ומגלים גם בתורה⁶² את שרשה כפי שמושרשת בעצמותו ית⁶³, ודוקא אז נמשכים ע"י התורה⁶⁴ כל הענינים הנ"ל בתכלית השלימות —

א, ט) ש"צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן . . . וישרוף באש . . . ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלקיו . . . וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה כו" — כידיע תורת רבינו הזקן (לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך) על הפסוק (ר"פ ויקרא) "אדם כי יקריב מכס", דלכאורה הול"ל "אדם מכס כי יקריב", אך הענין הוא, שאמיתית ענין הקרבנות הוא באופן ש"הקרבן הוא מכס", שהאדם מקריב להקב"ה חלבו ודמו (כלשון הכתוב (יחזקאל מד, טו): "להקריב לי חלב ודם"), שהר"ע התענוג והחיות, ועי"ז נעשה "לחמי לאשי" (פינחס כח, ב), ש"ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים" (זח"ג ז, ב).

59) ולכן הרי זה שלא בערך כלל לגבי קודם מ"ת, שאז הגיעו לכל היותר לבחי אריך, חיצוניות הכתר, שזהו עדיין בחי נברא; ואילו ע"י התורה — "אותי אתם לוקחים" (ראה תו"מ חנ"א ע' 212. וש"נ). 60) כתר דייקא — שהוא למעלה אפילו מראשו של המלך, שאפילו "משכמו . . . גבוה מכל העם" (שמואל"א ט, ב), וכ"ש ראשו, וכ"ש הכתר שע"ג הראש. ולכן אין משתמשים בכתרו של המלך (רמב"ם הל' מלכים רפ"ב), וכפי שמצינו שכאשר המן אמר "יביאו לבוש מלכות גו' וסוס גו' ואשר נתן כתר מלכות בראשו" (אסתר ו, ח), אמר המלך רק "קח את הלבוש ואת הסוס" (שם, יו"ד), ולא כתר המלכות.

61) זח"ג רנו, ב. 62) ועי"ז נעשה עילוי גם בתורה — כי אף שנתינת התורה היא לתועלת בניי, הרי לא יתכן שבגלל זה יהי חסרון ח"ו בתורה, ובלשון הכתוב (וירא יח, כה): "השופט כל הארץ לא יעשה משפט" (בתמי). ועכצ"ל, שע"י נתינת התורה לבניי ניתוסף עילוי בתורה גופא. וזהו גם הענין דלימוד התורה לשמה — לא רק ללא כוונה צדדית, אלא לשם התורה

(כמו לשמה בנוגע לגט וס"ת), היינו, לטובת התורה. ואף שלכאורה לא זקוקה התורה ל"טובה" שלו, שהרי התורה ניתנה מ"נותן התורה", ויש בה לא רק בחי גרמוהי, אלא גם בחי חיוהי — הרי סוכ"ס התורה מצד עצמה היא בגדר נברא, ולא בורא (שהרי זוהי תורה, ולא "נותן התורה"), ואילו ע"י בניי ניתוסף עילוי גדול יותר בתורה — שנמשך בה בחי איהו (שלמעלה גם מחיוהי), ובאופן ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" (ראה זח"ב ס, א. לקו"ת נצבים מו, א. ובכ"מ).

63) וכידוע הקושיא במאמר הזהר (ח"ג עג, א) "תלת קשרין מתקשראן דא בדא, ישראל באורייתא ואורייתא בקב"ה" — הרי בהתקשרות של ג' דברים יש רק ב' קשרים? — אך הענין הוא (ראה תו"מ חמ"ד ס"ע 313 ואילך. וש"נ), שמלבד הקשר של ישראל עם קוב"ה ע"י התורה, יש גם קשר בין ישראל לקוב"ה באופן ישיר, והיינו, שבתחילה הסדר הוא שאורייתא עומדת בין ישראל לקוב"ה ומחברת אותם, אבל לאח"ז נעשה הסדר שישאל עומדים בין אורייתא לקוב"ה ומחברת אותם. ובנוגע לזמני השנה — הנה בכל השנה מחברת התורה את בניי עם הקב"ה, ואילו בשמחת מחברים בניי את התורה עם הקב"ה.

64) תורה דוקא, יותר מאשר מצוות — כי, בנוגע למצוות, הרי "אין שינוי בקלף התפילין ע"י הנחתן בראש ובזרוע" (תניא קו"א קנה, א), משא"כ בתורה, שעל ידה נעשה שינוי בעולם בגלוי, כדאיתא בירושלמי (כתובות פ"א ה"ב. וש"נ) על הפסוק (תהלים נז, ג) "לא-ל גומר עליי". וכן בנוגע לאדם — שבמצוות לא רואים בגלוי את השינוי שנעשה בו ע"י קיום המצוה, והיינו, שאף שברור הדבר שנעשה שינוי, הרי לא רואים זאת בגלוי, כי אם יחיד סגולה (שיש להם אָפּענע אויגן"), כמו ה"ינוקא" שבזהר (ח"ג קפו, א) שהכיר שלא קיימו מצות ק"ש; משא"כ בלימוד התורה יכול כל אחד לראות שנעשה בו שינוי, החל מתוספת הידיעה כו'.

אזי גם חיוב תשלומי כפל לא יועיל לו; ולכן רק גנב, שיש לו רגש של בושה, יש לקוות שהחיוב בתשלומי כפל ימנע אותו לחזור ולגנוב.

ואע"פ שגם גנב אינו מתבייש מהקב"ה — אף שמאמין בו, כמארז"ל³⁵ "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרייא", שמזה מוכח שאינו חושב שהקב"ה נמצא ברקיע השביעי ואין לו עסק עם העולם, אלא הוא מאמין שהקב"ה נמצא בעוה"ז, ולכן מתפלל אליו שיעזור לו בפעולת הגניבה בעוה"ז החומרי — הרי יש לו עכ"פ רגש של בושה מפני בני-אדם, ולכן יש לקוות שהחיוב בתשלומי כפל ימנע אותו לחזור ולגנוב, ועד שיתגלה אצלו גם רגש הבושה כלפי הקב"ה.

והרי ענין הבושה הוא מהמדות של בניי (כדאיתא בגמרא³⁶ "שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים"), כפי שנקבע בנפשם בשעת מ"ת, שכן, ישראל מצד טבעם הם "עזין שבאומות" (כדאיתא בגמרא במסכת ביצה³⁷: "שלשה עזין הן, ישראל באומות כו'"), להיותם בני אברהם יצחק ויעקב, ובניו של הקב"ה שאמר והי' העולם, אלא שמ"ת פעל אצלם טבע הבושה³⁸ (ולולי מ"ת לא הי' קיום לעולם מצד העזות של בניי).

[ועפ"ז יש לתרץ — בדרך אגב — קושיא בתניא פ"א, שמזכיר המדות טובות שבטבע כל ישראל: "רחמנות וגמילות חסדים", ולא מזכיר טבע הבושה — כי, שם מדובר אודות "מדות טובות שבטבע כל ישראל בתולדותם", בירושה מהאבות כו', ואילו טבע הבושה נתחדש אצל בניי במ"ת³⁹].

ונוסף על המקור לענין הכפל בנגלה דתורה — צריך יהודי לחפש את המקור גם בתורת החסידות:

בנוגע לענין התשובה — בירור ניצוץ הקדושה שנפל בלעו"ז והעלאתו לשרשו ומקורו — מביא רבינו הזקן באגה"ת⁴⁰ מאמר רז"ל⁴¹ "אם הי' רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק אחד ישנה ב' פרקים", שזהו"ע הכפל, ועד לה"כפל" עי"ז ש"זדונות נעשו לו כזכיות⁴².

ז. ויה"ר שינצלו לקדושה את הענין ד"הלך בנימוסה", ובנדו"ד, בנוגע ל"מנה כפולה"⁴³ דאמירת לחיים, וע"פ המבואר בהשיחה⁴⁴ ג'

35) ברכות סג, א (לגירסת הע"י). מרבוחינו נשיאינו לשם (ע' לז). וש"נ.

36) יבמות עט, א. 40) ספ"ט.

37) כה, ב. 41) ויק"ר רפכ"ה.

38) חדא"ג מהרש"א ליבמות שם. 42) יומא פו, ב.

39) ראה גם תניא עם לקוט פירושים 43) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר (בבתי

טעמים במעלת המשקה, הרי זה שייך לכל ההולכים באורחותיו, שזקוקים לזה כו', וכל מי שיכול צריך לנצל זאת, הן בנוגע לד' הראשונים, והן בנוגע לד' שלאח"ז⁴⁵.

וע"י ההוספה בענין השמחה יתוסף גם בענין ההליכה "מחיל אל חיל"⁴⁶ במשך כל השנה — שילך לבטח דרכו בלימוד התורה בהתמדה ושקידה, ובקיום המצוות בהידור, ככל ההחלטות הטובות שנתקבלו בשמע"צ ושמח"ת.

ועד שההליכה היא באופן ש"ויפגעו בו מלאכי אלקים וגו'"⁴⁷, ובקרוב ממש פוגעים במשיח צדקנו שיוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה, בגאולה האמיתית והשלימה.

* * *

ח. הביאור בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה הנ"ל⁴⁸ שבשמח"ת "תרעין פתיחין", "שערי אורה שערי ברכה שערי הצלחה", והכל לוקחים ע"י התורה,

— דלכאורה אינו מובן הטעם שנקט ג' הענינים דאורה ברכה והצלחה דוקא⁴⁹, ובפרט שגם קודם מ"ת⁵⁰ היו כבר ענינים אלו⁵¹ (שהרי

שחוק), שכאשר מנצלים נימוסי המדינה להפכם לקדושה, נחשב הדבר ל"גניבה"... ולכן צריך להיות "שנים ישלם"!
44 שיחת ליל שמח"ת תש"ה ס"ו (סה"ש תש"ה ע' 57).

45 בהמשך ההתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שלפלא, שהדיבור כשלעצמו אודות שמונה כוסות, פעל כבר חלישות אצל הקהל; בדרך כלל, שתיית יין פועלת מצב של שינה, וגם לא כ"כ מהר... אבל שהידיעה בלבד אודות שתיית יין תפעל ענין של שינה — זה כבר חידוש של ארה"ב!... — אצל נח כתיב (נח ט כ"א) "ויטע כרם (ולאחרי שעשה מהענבים יין) וישת מן היין וגו'", ואז נרדם; אבל לא מהידיעה בלבד!
46 תהלים פד, ח.
47 ויצא לב, ב.

48 שיחת יום שמח"ת תש"ה ס"ה (סה"ש תש"ה ע' 59). וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשי"ב ס"ד ואילך (תו"מ ח"ד ע' 73 ואילך).
49 ואין לומר שהכוונה היא שבשמח"ת נמשכים על כל השנה* כל הענינים שמתחילים

ענין האור הי' כבר⁵² בהתחלת הבריאה⁵³, וכן ענין הברכה — ב' ד"בראשית", לשון ברכה, וענין ההצלחה — "וירא אלקים גו' והנה טוב מאד"⁵⁴, ש"נעשה הכל באופן היותר טוב⁵⁵ בדרך הצלחה"⁵⁶) —

כי, נוסף לכך שכיון שבמ"ת בטלה הגזירה²⁷ והמחיצה בין עליונים ותחתונים⁵⁷, נעשים כל ענינים אלו בשלימותם⁵⁸, כפי שהם מצד העליון,

ועוד) "טוב זה מלאך חיים, מאד זה מלאך המות", שגם אותו מהפכים לטוב. (55 וכמוכן גם מ"ש ביוסף שבהיותו בבית פוטיפר הי' "איש מצליח" (וישב לט, ב) — שהרי בודאי היו בבית פוטיפר עוד עבדים שהרוויחו את לחמם כו' (דאל"כ, לא הי' פוטיפר מחזיקם בביתו...), ואעפ"כ, רק על יוסף נאמר "ויהי איש מצליח", כיון שעבודתו ופעולתו היתה יותר מכפי שדרשו וציפו ממנו. (56 המשך תערו"ב ח"ב ס"ע א'ק"ב ואילך. ע' א'ק"ב ואילך.

57 שזהו כל ענין המצוות — כנוסח ברכת המצוות: "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו" — שעל ידם נעשה ענין של צוותא (ועד ל)חיבור של האדם מקיים המצוה עם הקב"ה (ניצוץ בורא עם בחי' יחידה שבנפש — גם כפי שקשורה עם הגוף), וכמ"ש "ואתם הדברים בה' אלקיכם חיים גו'", כשם שהקב"ה והתורה נקראים חיים (כנ"ל ס"ב). ועד שע"ז יקיים היעוד (ישע"י מ, ה) "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו גו'", שאפילו ה"בשר" (של אינו יהודי, ולא רק מין המדבר, אלא גם בעלי חיים) יראה את כח הפועל האלקי (עליון) בנפעל (תחתון), ולא כמו עתה שרק יחידי סגולה זוכים לראות (לא את ה"קורה") ("באלקין"), אלא את כח הפועל בנפעל, ורק בזמנים מיוחדים (ראה תו"מ ח"ד ריש ע' 258. ושי"נ).

58 וכמשנ"ת בהמכתב (דימי הסליחות תשכ"ט — אג"ק חכ"ו ע' רטו) בנוגע לשלימות האמיתית של מין המדבר — שתכליתו להתבטל לפני הקב"ה ולהתאחד עמו*. וזהו כל ענין הקרבנות — ע"פ מ"ש הרמב"ן (ויקרא

*) כמו בדצ"ץ, ששלימות הצומח היא כשמתעלה ונכלל בחי', ושלימות החי היא כשמתגלה ונכלל במדבר — ע"י האכילה שנעשית דם ובשר כבשרו.

דא"כ, לאחרי האותיות א"ב (אורה ברכה) הי' לו להזכיר (לא אות ה', הצלחה, אלא) אות ג' (גאולה וכיו"ב), כפי שמצינו בכמה נוסחאות של "יהי רצון"; או שהי' צריך להזכיר אות הראשונה והאות האחרונה — א"ת**.

50 ואף שגם אז הי' קיום וחיות כל הענינים ע"י התורה, כדאיתא במדרש (ב"ר בתחלתו) "התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה... הי' הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם", "אסתכל באורייתא וברא עלמא" (זח"ב קסא, ריש ע"ב) — הרי כאן מדובר אודות ענין מיוחד שנתחדש בשמח"ת.

51 ועוד זאת, שהיתה בהם גם מעלת העבודה [היפך הענין ד"נהמא דכיסופא" (ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ), וכמארו"ל (ב"מ לח, א) "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חברו", כולל גם בנוגע ל"רעך... זה הקב"ה" (פרש"י שבת לא, א) — שהרי רק בתחלת הבריאה כתיב (בראשית ב, ה) "ואדם אין לעבוד את האדמה", אבל מיד כשנברא אדה"ר, התפלל על הגשמים וירדו כו' (פרש"י עה"פ).

52 ואדרבה: האור שנברא ביום ראשון — גנוז בתורה (נסמן בתו"מ ח"ב ע' 55), והיינו, שבתורה, אור זה הוא בהעלם, ואילו בעולם, האיר אור זה בגילוי.

53 ולהעיר, שלפני "שני אלפים תורה" היו "שני אלפים תהו" (סנהדרין צו, סע"א. וש"נ), והרי המעלה דתהו שיש בו אורות מרובים (ראה ע"ח ש"י פ"ה. שי"א פ"א"ב).
54 בראשית א, לא. כולל גם המעלה דאתהפכא חשוכא לנהורא — כמוכן מדרשת רז"ל (ב"ר פ"ט, יו"ד. יל"ש עה"פ רמז טז).

** ע"ד שמצינו בשער היחוד והאמונה (פ"ב) בפירושו "ואתה מחי' את כולם" (נחמ"ט, ו), ש"אתה" הן "האותיות מא' ועד תי", והה"א היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות".